

До спеціалізованої вченого ради К 70.895.02
у Хмельницькому університеті управління та права
імені Леоніда Юзькова
29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 8

**Відгук
офіційного опонента
на дисертаційне дослідження
Андрущенка Олександра Юрійовича
на тему «Конфлікт інтересів у правосудді: філософсько-правове
дослідження» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю
12.00.12 – філософія права**

Проблема дослідження конфлікту інтересів у правосудді є своєчасним кроком розвитку наукових та спеціальних прикладних досліджень у силу обраного Україною шляху до розвитку демократичних зasad суспільства, формування повноцінного громадянського суспільства та забезпечення верховенства права і належного функціонування системи стримувань й противаг, що тісно корелюється із правом на справедливий суд, а також подолання негативних наслідків конфлікту інтересів у правосудді. До цієї теми було прикуто увагу найкращих мислителів свого часу (таких як К. Боулдінг, Г. Гегель, Т. Гоббс, Р. Декарт, М. Дойч, І. Кант, Л. Козер, Л. Крисберг, М. Кроз'є та Дж. Локк, тощо), однак проблема, між тим, і досі залишається, так би мовити, вічнозеленою. В цьому контексті слід вітати спроби піднести її на більш абстрактний рівень осмислення, зокрема й спробу Андрущенка О. Ю. здійснити філософсько-правове осмислення цього феномену.

Хоча важливість та актуальність теми навряд чи потребує додаткового обґрунтування, складність пропонованої тематики, потреба оперувати класичними й новітніми групами філософських понять та низка інших

нюансів певний час відлякували дослідників від означеної теми саме у філософсько-правовому вимірі. Пояснення філософських зasad конфлікту інтересів у правосудді є мало дослідженим та пересічному юристу про це мало що відомо, чому й пропоноване дисертаційне дослідження намагається заповнити цю прогалину у вітчизняній юридичній науці.

Окремо слід зазначити, що дисертацію виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., у межах науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії держави і права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Теоретико-історичні проблеми розвитку держави і права» на 2017–2023 рр. (державний реєстраційний номер 0117U000103), що є складовою наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2013–2016 рр. (державний реєстраційний номер 0108U008927) та на 2017–2026 рр. (державний реєстраційний номер 0117U000103).

Обґрунтованість наукових положень дисертації, їхня достовірність і новизна. Використання автором структурованої методології дозволило забезпечити потрібну достовірність наукових результатів, викладених у дисертації. Слід позитивно відзначити факт висвітлення О. А. Андрушенком сфери застосування кожного з використаних у процесі роботи методів, а також значення та висновки по кожному з них, що свідчить про самостійність дослідження й оригінальність авторської позиції.

Методологічна коректність у визначенні об'єкту, предмету, мети й завдань цього безумовно цікавого дослідження, а також продуманим концептом роботи не могло не позначитися позитивно й на науковій новизні одержаного автором наукового продукту. Зокрема, саме з таких позицій видається доцільним схарактеризувати наступні положення роботи:

1) Дисертантом справедливо обґрунтовує, що поняття «суд», «судочинство», «законочинство» і «правосуддя» позначають схожі між собою явища правового життя і, на перший погляд, можуть не диференціюватися (Р 2.1). Поняття «суд», «судочинство», «правосуддя» є більш звичними, опрацьованими та вживанішими, на відміну від поняття «законочинство». Ще раз підкреслимо, що явища, які сьогодні позначаються вказаними поняттями, є генетично першими, старшими, аніж поняття, які їх позначають. Щодо поняття «законочинство», то його слід розуміти як таким, що позначає особливий вид судочинства, який реалізується відповідно до чинного законодавства, тобто з дотриманням букв, а не духу закону. Прикладом явища законочинства можна вважати реалії радянського судочинства. Тобто, автор є одним із перших хто проводить лінію розмежування між ними.

2) Акцентуючи свою увагу на філософсько-правовому змісті понять «конфлікт інтересів у правосудді», та аналізуючи значний обсяг літератури, автор справедливо зазначає, що правосуддя слід розглядати у тісному зв'язку із категорією справедливості. Поняття «справедливе судочинство» є синонімом правосуддя. Справедливість судочинства має два аспекти: матеріальна, що полягає в справедливості кожного судового рішення, і процедурна справедливість, яка передбачає розгляд справи відповідно до певних судових процедур (Р 2.2). Тобто, автор підкреслює ще й соціальну складову поняття «правосуддя».

3) Дисертант вперше цілком обґрунтовано наголошує, що основними детермінантами конфлікту інтересів у правосудді є: незадоволеність, поганий настрій, зростання плинності кadrів та зниження продуктивності роботи та прийняття об'єктивних рішень; сильна відданість приватним інтересам, інтересам близьких родичів; сприйняття однієї з сторін у справі як «ворога», уявлення про власну мету як про позитивну, а про мету іншої сторони – як про негативну; скорочення взаємодії та спілкування між групами, що конфліктують, незацікавленість в оцінці всіх доказів;

зловживання правом, прийняття недостатньо або взагалі необґрунтованих рішень; надання більшого значення «перемозі» в конфлікті, ніж вирішенню наявної проблеми; врахування особистісних думок як об'єктивних без врахування думок сторін; бажання «вислужитися» або «задоволінити» інтереси керівництва, навіть без їх прямого втручання тощо (Р. 2.3). Цим самим автор підкреслює ще раз складність та неоднозначність поняття «конфлікту інтересів».

4) Автор дисертації шляхом аналізу нормативно-правових актів пропонує виділити такі складові запобігання та регулювання конфлікту інтересів:

1) наявність у системі державного управління спеціалізованого органу з управління державною службою і регулювання поведінки службовців;

2) наявність стандартів поведінки на державній службі (у вигляді кодексу або в іншій формі);

3) наявність механізмів службового контролю, тобто широкого набору санкцій, використовуваних як міра відповіальності за порушення службових обов'язків. Варто відмітити, що зазначені детермінанти повною мірою враховують зарубіжний досвід та спонукають нашого законодавця у внесення змін у національне законодавство (Р 3.1.).

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. У вступі до роботи обґрунтовано актуальність, продемонстровано зв'язок дослідження з науковими планами та програмами, визначено його мету і завдання, об'єкт та предмет, а також методологію, висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведені дані про апробацію, структуру й обсяг роботи.

Перший розділ «Стан філософсько-правового дослідження конфлікту інтересів у правосудді » виконаний у повній відповідності з нормативними вимогами, присвячений огляду літератури за темою та характеристиці методології дослідження.

У другому розділі «Категорія конфлікт інтересів у правосудді у філософії права» дисертант повною мірою розкриває понятійний апарат дослідження, характеризує його складові, принципи, причини виникнення конфлікту інтересів у правосудді.

У третьому розділі, «Конфлікт інтересів у правосудді за українським законодавством», здобувач звертається до аналізу законодавства та пропонує шляхи врегулювання конфлікту інтересів на національному рівні.

У цілому хотілося би спеціально наголосити, що дослідження О. А. Андрущенка являє собою актуальну, самостійну, завершену роботу теоретико-прикладного характеру, присвячену вельми складній проблемі філософії права – філософсько-правовому осмисленню поняття «конфлікту інтересів у правосудді». Здобувачем висунуто низку теоретичних і прикладних положень, які можуть мати значення для підвищення якості правотворчості та правозастосової діяльності, підвищення рівня правової культури.

Завершуючи оцінку змісту дисертації та її оформлення, необхідно констатувати, що дисертацію та її автореферат оформлено відповідно до вимог «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, і принципових зауважень до них в опонента немає. Зміст автореферату дисертації ідентичний основним положенням дисертації, а ті належним чином відображені в її авторефераті.

Оцінка висновків здобувача щодо значущості його праці для науки й практики. Обґрунтовані в роботі наукові висновки становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес, і можуть бути використані в:

- науково-дослідній сфері як підґрунтя для нових досліджень проблеми конфлікту інтересів у правосудді;
- сфері правотворчості для удосконалення чинного законодавства України щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у правосудді;

- навчальному процесі для забезпечення таких навчальних дисциплін, як: «Філософія права», «Судова етика», «Юридична деонтологія» (Акт про реалізацію наукових досліджень Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова від 28 травня 2020 року).
- правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності роботи щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності суддів, кращого розуміння проблем, що породжуються внаслідок здійснення судочинства в умовах таких ситуацій.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Підkreślуючи теоретичну та практичну цінність дослідження Андрушенка О. Ю., позитивно оцінюючи його загалом, наголошуємо, що окрім положення дисертації містять дискусійний характер, потребують більш глибокого дослідження та обґрунтування.

1. Для сучасного українського суспільства питання справедливого, об'єктивного та неупередженого правосуддя є актуальними та широко обговорюваними. В силу цього конфлікт інтересів у правосудді як суперечність між приватними та службовими інтересами судді, непокоїть громадськість та є окремим об'єктом антикорупційної політики держави. Попри те що конфлікт інтересів у правосудді не слід ототожнювати з корупцією, зростає розуміння того, що неадекватне врегулювання конфліктів між приватними інтересами та державними обов'язками службових осіб стає джерелом корупції. Поза увагою автора залишився «алгоритм» кваліфікації суддею конфлікту інтересів у правосудді. Превентивність, запобігання конфліктам інтересів у правосудді є системою заходів, які спрямовані на пошук балансу через виявлення ризиків для добропорядності суддів; заборону неприйнятних форм конфліктів; управління конфліктними ситуаціями; врегулювання конфліктних ситуацій. Узагальнення матеріалу за вказаною проблемою в подальшому могло б постати у вигляді рекомендацій щодо алгоритму дій судді при виникненні конфлікту інтересів, що збільшило б практичну значущість роботи.

2. Слід зазначити, що запропонований дисертантом методологічний інструментарій для дослідження конфлікту інтересів у правосудді цілком узгоджується із сучасною «методологічною розкутістю», яка означає одночасне можливе існування безлічі підходів до постановки наукової проблеми та обрання методології наукового пізнання. Як вбачається із тексту дисертації, автор послугувався значним масивом методологічних інструментів, але застосування кожного із них не є рівноцінним. Зокрема, належно не був оцінений та застосований порівняльно-правовий метод. Дослідження конфлікту інтересів у правосудді у ретроспективі послугувало б виявленню закономірностей цього явища, а також його функціональних особливостей (на основі аналізу зарубіжних джерел).

3. Глибока криза вітчизняного правознавства, про яку вже тривалий час заявляють представники вітчизняної філософії права, виявляється, окрім недостатності оригінальних ідей, ще і в зникенні дискусій із фундаментальних правових питань. Водночас, дисертант у своїх оцінках надзвичайно коректний з науковими здобутками попередників, а відтак тексту дисертації не вистачає критичності щодо наявних розробок проблем конфлікту інтересів у правосудді.

Ці зауваження є не стільки вказівками на недоліки дисертаційного дослідження, скільки маркерами дискусійних питань, передбачають урахування здобувачкою у подальшій науковій роботі, а тому не впливають на загальну позитивну оцінку змісту дисертації.

Загальні висновки. Дисертація Андрушенка Олександра Юрійовича «Конфлікт інтересів у правосудді: філософсько-правове дослідження» є завершеною самостійною дослідницькою працею. У ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що в своїй сукупності дозволяють вирішити конкретне наукове завдання, яке полягає в осмисленні поняття «конфлікт інтересів у правосудді» саме в філософсько-правовому вимірі.

Дисертація та її автореферат оформлені у відповідності до вимог п.п. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого

Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації, а основні положення останньої належним чином відображені в її авторефераті та у 8 публікаціях, з яких 5 є науковими статтями, опублікованими у фахових наукових виданнях, а звідси й можна зробити висновок, що Андрушенко Олександр Юрійович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права.

Офіційний опонент

кандидат юридичних наук,

суддя Господарського суду

Львівської області

Ірина КОЗАК



Ліжнє
засвідчено
научними
персоналом
д/р. сесії та
козак і.б.
Ірина Козак
Г.В.